

UTVECKLA HANDELSNÄRINGEN MED FORSKNING

Inspel till forsknings- och innovationspropositionen

Innehåll

Förord	3
Utveckla handelsnäringen med forskning	3
Handelsnäringen behöver fler forskningsinvesteringar	4
Handelsnäringens betydelse för samhället	5
Utmaningar och möjligheter	6
Innovation och teknisk utveckling	6
Arbetsmiljö, säkerhet och arbetsmarknad	7
Glesbygd och urbana miljöer	7
Miljö och socialt ansvar	8
Kompetens och utbildning	8
Åtgärder som behöver vidtas	8
Viktiga åtgärder	10

Förord

Handelsrådet är en kollektivavtalsstiftelse med övergripande syfte att förena parterna inom handeln i en strävan att stärka handelns konkurrenskraft och skapa goda villkor för företagens medarbetare. Handelsrådet vill generera kunskap och insikt om handelns betydelse för samhället hos beslutsfattare, opinionsbildare och allmänheten.

Handelsrådets stiftare är arbetsgivarorganisationerna Svensk Handel och Arbetsgivarförbundet KFO, samt arbetstagarorganisationerna Akademikerförbunden, Handelsanställdas förbund och Unionen. Inom Handelsrådet finns flera nämnder och råd som tillsammans främjar samarbetet mellan parterna inom handeln. Forskning och utvecklingsfrågor är ett prioriterat område inom Handelsrådet, tidigare Handelns Utvecklingsråd.

Handelns Utvecklingsråd är en av Sveriges största finansiärer av handelsforskning och har till uppgift att öka kunskapen om handeln, till nytta för företag, konsumenter och handeln i övrigt. Ändamålet är att stärka den svenska handelsnäringen och öka kunskapen om handeln genom bidrag till vetenskaplig forskning och utvecklingsprojekt. Rådet ska särskilt verka för och söka extern finansiering till handelsspecifik forskning.

Handelsnäringen har mycket stor betydelse för Sverige och bidrar till att tillfredsställa människors behov av varor och tjänster. Handeln bidrar också med arbetstillfällen och är en av de största privata arbetsgivarna på arbetsmarknaden. I Sverige sysselsätter handeln närmare 500 000 personer. Handelns bidrag till statens skatteintäkter är omfattande, samtidigt som handeln utgör nästan elva procent av landets BNP.

Med detta inspel påtalas behovet av att prioritera handelsnäringen i framtida forskningsinvesteringar. Vi tydliggör branschens särskilda förutsättningar och utmaningar samt föreslår åtgärder för att öka tillväxten och förbättra innovationsförmågan med sikte på en konkurrenskraftig handelsnäring till nytta för samhällets utveckling.

26 oktober 2015

Karin Johansson
Vd Svensk Handel
Ordförande Handelsrådet

Andreas Hedlund
Vd Handelsrådet

Utveckla handelsnäringen med forskning

Inspel till forsknings- och innovationspropositionen

Handelsnäringen är en betydelsefull del av det svenska näringslivet och bör vara en självklar del av regeringens mål om att forskning och innovation ska bidra till näringslivets konkurrenskraft. Forskning och högre utbildning inom handel är en viktig pusselbit och bör ges möjlighet att stärkas kvalitetsmässigt.

Forskning bidrar med tillväxt, framsteg, innovation och ökar välfärden samt ger individer ökad förmåga till kritiskt tänkande. Sverige har länge haft en stark forskningstradition och måste fortsätta ha det för att utvecklas vidare. Handelsnäringen, med sin viktiga betydelse för samhället, bör vara en del av denna forskningstradition för att klara framtidens krav och utmaningar.

Handelsnäringen behöver fler forskningsinvesteringar

De forskningsinvesteringar som hittills gjorts i Sverige har gett utdelning i till exempel en konkurrenskraftig industrinäring, avancerade metoder för produktutveckling, högteknologisk processindustri och energisnåla förädlingsprocesser. Dessa resultat av forskningen har varit bra för att stärka Sverige som ett av världens ledande industriländer. Men Sverige har förändrats och blivit ett land vars främsta sysselsättning och tillväxt kommer från tjänster.¹

Om tillväxt, innovation och välfärd ska fortsätta öka måste fler näringar än industri, energi och teknik få ta del av statens forskningsinvesteringar. Det finns ett stort behov av att uppmärksamma och prioritera handelsnäringen på den statliga forskningsagendan. Det är problematiskt att en starkt begränsad andel av de statliga forskningsmedlen går till handelsforskning. En kartläggning från 2015 visar att endast runt 0,4 procent av de offentliga forskningsmedlen under femårsperioden 2010 till 2014 gick till forskning om handel, cirka 200 miljoner av totalt 50 miljarder.²

Med detta inspel vill vi påtala behovet av en rejäl investering i handelsforskning i Sverige. Branschen har tagit egna initiativ bland annat genom Handels Utvecklingsråd

---

1 Tillväxtverket (2014). *Företagens villkor och verklighet 2014. Huvudrapport*. Rapportserie Info 0608.

2 Handels Utvecklingsråd (2015). *Kartläggning av handelsforskningen i Sverige 2010–2014 – Lärosäten, forskare och finansörer*. Det kan även finnas annan forskning som är relevant för handeln, men som inte finns i kartläggningen eftersom fokus i den låg på forskning med tydlig handelskoppling.

som finansierar en stor del av handelsforskningen idag. Handels Utvecklingsråd utlyser årligen ungefär 20 miljoner kronor och genomför även en satsning på ett excellenscentrum för handelsforskning vid Lunds universitet åren 2014–2018. Det krävs dock mycket mer relevant och tillämpbar forskning för att handelsnäringen ska utvecklas i rätt riktning och fortsätta att vara en samhällsbyggande aktör som bidrar till en hållbar utveckling. Handelsnäringen arbetar aktivt med att bättre använda och kommersialisera ny relevant kunskap från olika forskningssatsningar. För att matcha branschens ansträngningar är det viktigt att offentliga medel satsas på handelsforskning i en högre grad än idag.

Handelsnäringens betydelse för samhället

Handelsnäringen har mycket stor betydelse för Sverige och bidrar till att tillfredsställa människors behov av varor och tjänster. Handeln bidrar också med arbetstillfällen och är en av de största privata arbetsgivarna på arbetsmarknaden. I Sverige sysselsätter handeln närmare 500 000 personer. Handels bidrag till statens skatteintäkter är omfattande, samtidigt som handeln utgör nästan elva procent av landets BNP.³

Handeln bidrar även med livskvalitet och har med sin avgörande betydelse och viktiga del i människors vardagsliv en stor påverkansmöjlighet på samhället.

- En fungerande handel är nödvändig för att upprätthålla ett fungerande samhälle.
- Möjligheten att bosätta sig var man vill begränsas av handels etableringar; en utbredd handel bidrar till att hålla hela landet levande.
- Med sin nyckelposition mellan producenter och konsumenter kan handeln spela en stor roll i att påverka samhället att utvecklas i en mer hållbar riktning.
- Handelsnäringen är en kunskapsbrygga mellan slutanvändare och tillverkare och bidrar med kunskap till producerande företag.
- Med sina många anställda är arbetsmiljön hos handels arbetsgivare av stor vikt för folkhälsan.

För att handelsnäringen ska kunna prioriteras på den svenska forskningsagendan krävs en insikt om handelsnäringens specifika förutsättningar och kännedom bland beslutsfattare om näringens utmaningar. Det krävs en förståelse för att handelsnäringen, till skillnad från industrinäringen, inte har en stark forskningstradition med naturliga kopplingar mellan akademi och profession. Handelsnäringen saknar traditioner vad gäller forskning och utveckling och forskningsinvesteringar behöver därför se annorlunda ut.

---

3 Svensk Handel (2014). *Handels betydelse för Sveriges ekonomi*.

Med detta inspel påtalas behovet av att prioritera handelsnäringen i framtida forskningsinvesteringar. Vi tydliggör branschens särskilda förutsättningar och utmaningar samt föreslår åtgärder för att öka tillväxten och förbättra innovationsförmågan med sikte på en konkurrenskraftig handelsnäring till nytta för både samhället och individer.

Utmaningar och möjligheter

Handelsnäringen står inför samma utmaningar som det övriga samhället och näringslivet vad gäller globalisering, digitalisering, hållbarhet och urbanisering. Handelns specifika förutsättningar leder dock till vissa utmaningar som är mer eller mindre unika för branschen, men också av betydelse för övriga samhället. Handelsnäringen är omsättningsdriven och produktiv, men har låga vinstmarginaler och är extremt konjunkturkänslig. Det har lett till att sektorn; är bra på effektivitet, är operativt inriktad och ofta agerar kortsiktigt, men är sämre på strategiskt tänkande och långsiktiga investeringar.

Innovation och teknisk utveckling

Handelsnäringen består av en majoritet små och medelstora företag där de flesta företag är riktigt små. De fåtal stora handelsföretag som finns är däremot väldigt stora, anställer många medarbetare och agerar på en global marknad. Det är en marknad i ständig förändring och handelsföretagen är hårt konkurrensutsatta. För att överleva och bli framgångsrika måste de därför utvecklas hela tiden. Innovationer sker ständigt i handeln, men det sker långsamt – steg-för-steg – och resulterar snarare i process- och tjänsteinnovationer än radikal produktinnovation. *Ett tydligare fokus på process- och tjänsteinnovation genom forskning skulle kunna bidra till att handeln kan stärka och tydliggöra sin innovativa förmåga.*

Digitalisering och globalisering har gjort att handelssektorn befinner sig i en branschglidning där gränserna suddas ut mellan återförsäljare, producent och grossist, samtidigt som nya aktörer som kombinerar detta på olika vis träder in på marknaden. En sådan aktör, som utmanar traditionell affärslogik genom sina affärsmodeller och kostnadsstrukturer, är exempelvis Amazon. Varumärkesägare och producenter som säljer direkt till slutkonsument via e-handel driver också på branschglidningen och utmanar näringens förmåga att konkurrera, effektivisera och revidera affärsmodeller. Även betalningar, som handeln hanterar i stora mängder och som är en viktig beståndsdel i samhället och näringslivet, har utvecklats och förändrats på senare år med alltmer kontantlösa betalningar och nya lösningar och aktörer som Izettle och Klarna med flera. *För att handeln ska fortsätta fungera och förse konsumenter med varor och tjänster med smidiga och effektiva betalningar behövs forskning om nya affärslogiker och innovativa betalningslösningar.*

Ny teknik som i mångt och mycket fortfarande är i sin linda kan få stor betydelse för handeln och hjälpa till att underlätta för individer i vardagen i framtiden. Idag forskas det till exempel en hel del på intelligenta förpackningar som bland annat kan medverka till bättre hållbarhet genom att signalera olika matvarors status när det gäller huruvida

de kan ätas eller inte. En annan teknik som är i sin linda är 3D-utskrifter som i framtiden skulle kunna innebära att kunder kan få en produkt utskriven på plats i hemmet om de är innehavare av en 3D-skrivare. Detta kan fortfarande till viss del te sig som science fiction. *Handeln bör med sin praktiska kunskap vara en del av forskningen kring ny teknik för att skapa framgångsrika, tillämpbara och kommersiella lösningar som ytterligare kan bidra till ett utvecklat och framgångsrikt samhälle.*

Arbetsmiljö, säkerhet och arbetsmarknad

Handelsnäringen är med sina närmare 500 000 medarbetare en av de största privata arbetsgivarna och erbjuder många olika typer av arbetsuppgifter. Vissa arbeten inom handeln är påfrestande för kroppen och kan leda till förslitningsskador och andra fysiska åkommor. Det finns även risk för psykiska påfrestningar som bland annat kan bidra till skadlig stress och psykiska sjukdomar. Ohälsa hos anställda skapar både lidande för individer och kostar samhället stora pengar och bör i möjligaste mån förebyggas och undvikas. Även strukturer för rehabilitering är viktiga. *Arbetsmiljöforskning bör uppmärksamma handeln, med sina många anställda, som forskningsfält i högre utsträckning än som görs idag.* Kontanthantering inom handeln leder till att medarbetare är en utsatt grupp när det gäller brott och dagligen utsätts för risker som påverkar de anställda negativt och skapar stress och oro. Hot om våld och genomförda rån kan leda till men för livet hos de som utsatts. Detta är kostsamt för både individer, företag och samhället. *Problemen med rån, våld och hot om våld och andra brott inom handeln är ett utbrett problem där forskningssatsningar kan bidra till nya lösningar.*

Handeln är ofta en väg in på arbetsmarknaden och det finns många som har haft sitt första jobb i någon lokal butik. Att inte ha ett jobb i dagens samhälle leder till stora svårigheter. Unga har i Sverige idag svårt att komma in på arbetsmarknaden och många fastnar i en långvarig och problematisk arbetslöshet som riskerar att leda till att människor hamnar i ett utanförskap. Idag sker det även en utbredd omflyttning av människor i vår värld och för att detta ska fungera är det viktigt att de som anländer till ett nytt land blir delaktiga i samhället. En viktig väg till integration och delaktighet är arbete och idag har många utrikes födda i Sverige svårt att få jobb. Det är av stor vikt att både unga och utrikes födda kan få arbete. *Handeln kan ha en viktig roll att spela när det gäller grupper som har svårt att komma in på arbetsmarknaden och forskning kan visa på framgångsrika lösningar.*

Glesbygd och urbana miljöer

Handeln är en avgörande del i om en plats är attraktiv att bo på samtidigt som handeln etablerar där det finns ett stort kundunderlag. När dagligvarubutiken försvinner från det lilla samhället i glesbygden flyttar ofta ännu fler därifrån. Urbaniseringen pågår, men det finns en önskan om att även bevara en levande landsbygd och här är handeln en av nyckelspelarna. *Nya affärsmodeller, stärkt samverkan och olika sätt för att försörja hela Sverige med varor är ett område av stor betydelse där forskning kan bidra med viktig kunskap.* Ökat handelsutbud bidrar till tillväxt och livskraftiga regioner i olika delar av landet och är en viktig del i att öka attraktionen även för mer urbana platser. Här finns

goda exempel på samverkan mellan stad, näringsliv, fastighetsbransch och handel som lett till fördelar för både samhället, företagen och de som bor och besöker platserna. Det finns mycket kunskap från sådana samverkansprojekt som bör studeras vetenskapligt och som kan leda till ny kunskapsproduktion till nytta för samhälle och andra näringar. Handel i det alltmer urbaniserade samhället med förtätade städer och stadskärnor ställer krav på samhällsplanering och transporter, inte minst till följd av den ökade e-handeln med sina paket som ska levereras till olika ställen. *Urbaniserade områden behöver studeras ur ett systemperspektiv som kan se till hela bilden och ge förutsättningar för ett smidigt fungerande stadsliv.*

Miljö och socialt ansvar

Hållbarhet är en av vår tids stora frågor och här har handeln en viktig roll att spela. Dels behöver handeln tillfredsställa de konsumenter samt lagar och regler som kräver att handeln kan tillhandahålla information om hur, var och när varan har tillverkats samt vilka ingredienser/beståndsdelar den består av. Denna spårbarhet ställer stora krav på informationssystem och kunskap om olika varor. Handeln kan även bli ett viktigt led i återvinnings- och återanvändningsprocesser samt motverka onödigt avfall genom nya affärsmodeller och innovationer. Konsumenter säger sig ofta vilja agera miljövänligt och handla produkter som är tillverkade under etiska former, men när de väl handlar är det snarare bekvämlighet och pris som styr. Här skulle butikerna kunna ha en viktig roll i att leda konsumenterna rätt och ge tydlig information. För att kunna göra detta och på så sätt bidra till ett hållbart samhälle behövs mer kunskap om hur konsumenter beter sig. *Handeln är ett nav och en viktig pusselbit när det gäller hållbarhet och för att skapa ett långsiktigt hållbart samhälle behövs forskning på hur handeln kan bidra på olika sätt.*

Kompetens och utbildning

Handelsföretagens utmaningar kräver nya kompetenser bland medarbetarna för att handelsnäringsen ska vara konkurrenskraftig. Det innebär att det behövs andra typer av utbildningar på de svenska lärosätena och mer avancerad utbildning om affärsutveckling, digital handel, innovation och hållbarhet. *För att handelsbranschen ska vara livskraftig behöver den högre utbildningen se till branschens behov av olika kompetenser inom olika områden.* Handelsnäringsen är en viktig del i att möjliggöra ett hållbart och livskraftigt samhälle. Men då behöver staten hjälpa till och investera i forskning som kompletterar näringens egna utvecklingssatsningar. Handelssektorn har blivit en kunskapskrävande bransch där det behövs betydande forsknings- och utbildningsinsatser för att ta fram ny kunskap. *Handeln står inför en dramatisk omställning vad gäller forsknings- och utbildningsbehov och behöver prioriteras på den statliga forskningsagendan under lång tid framåt.*

Åtgärder som behöver vidtas

För att göra forskningen praktiskt relevant för handelsnäringsen måste åtgärder vidtas så att de statliga forskningsmyndigheterna och -stiftelserna tillämpar kriterier som gör att även forskare som vill studera handel lockas att söka och kan erhålla medel. *Vinnovas* och *KK-stiftelsens* arbete behöver till viss del förändras; främst vad gäller formerna för

medfinansiering där handelssektorn inte har så många stora företag, som till exempel industrinäringen, som kan bidra med pengar. Det är svårt för forskningsprojekt inom handel att få ihop medfinansiering via de fåtal riktigt stora företag som finns idag.

Forskningsmyndigheter som *Formas* och *Forte* behöver utveckla sina utlysningar så att de blir mer nyanserade och attraktiva för forskare att studera forskningsfrågor kopplade till handelsfältet. Myndigheterna behöver utveckla en större branschsamverkan med handelsaktörer och bistå med att i sina utlysningar synliggöra forskningsområden av intresse för handelsnäringen. Detta är speciellt viktigt när det gäller Forte då det förefaller orimligt att handelsnäringen som anställer nästan en halv miljon människor i Sverige inte har fler pågående forskningsprojekt hos den myndighet som har ansvaret för arbetsmiljö.

Forskningsstiftelser och myndigheter måste känna till att handeln inte har samma etablerade mötesplatser och nätverk där forskare och näringsliv kan interagera; handelsnäringen saknar till exempel de teknikplattformar och samverkanskluster som energi- och industrinäringen har. Det behöver avsättas särskilda resurser för handeln när det gäller innovationsforskning då satsningen *Strategiska innovationsområden* (SIO) vilken samordnas av Vinnova, Formas och Energimyndigheten på uppdrag av regeringen, i dagsläget främst gynnar branscher som redan har uppbyggda strukturer i akademien och mellan akademi och näringsliv. För en forskningsomogen näring som handeln behövs andra mer grundläggande former av strategiska innovationssatsningar för att bidra till kunskapsuppbyggnad och utveckling av infrastruktur mellan akademi och näringsliv.

De statliga forskningsstiftelserna och -myndigheterna bör underlätta för handelsforskningens särskilda behov genom att i första hand se över formerna för sina utlysningar, bland annat med hänsyn till medfinansiering, men också genom att konkret bidra till att skapa plattformar där handelsforskare och handelsbranschen kan mötas för att stärka möjligheterna för forskning som leder till konkret utveckling och innovationer.

En annan önskvärd åtgärd är att nätverket av forskningsinstitut som ingår i statliga Research Institutes of Sweden (RISE) uppmärksammar handeln. Idag fokuserar dessa institut på industrins frågor och problem och handelns perspektiv saknas i hög utsträckning. Handeln skär igenom näringslivet och näringens perspektiv och aspekter behöver tas i beaktande inom de befintliga instituten för att skapa en helhetsbild. Här finns flera fruktbara samarbeten som kan bli till nytta för många parter och skapa konkurrenskraft, tillväxt, excellens och innovationer på flera plan. I förlängningen kan det även vara av strategiskt intresse att samla frågor kring handel och andra tjänsteintensiva näringar mera koncentrerat inom RISE, detta för att skapa en bättre kunskapsuppbyggnad och goda förutsättningar för att möta de utmaningar som svenskt näringsliv står inför i framtiden.

I dagsläget tar de stiftelseägda *lärosätena* ett stort ansvar för att framtida arbetskraft får en avancerad handelsutbildning, men handelsområdet måste prioriteras på fler lärosätens agendor. Det är oroväckande att det vid de svenska lärosätena aldrig har funnits så

få handelsdoktorander som nu. En mycket intressant åtgärd för att utveckla svensk handelsforskning vore att investera i en nationell forskarskola för doktorander som vill fördjupa sig inom handeln.

Sverige är framgångsrikt när det gäller handel; stora, kända handelsföretag såsom Ikea och H&M som har spridits över världen har grundats i Sverige, men kopplingarna till forskning kan utvecklas. Svenska staten kan genom forskningssatsningar underlätta för att göra Sverige ännu mer konkurrenskraftigt när det gäller handel internationellt. Ett sådant lyft kan göra Sverige till ett föregångsland för handelsinnovation och forskning, ett av EU-kommissionen prioriterat område.⁴ Det ökar chanserna för handelsforskare i Sverige att bli aktuella för forskningsmedel inom ramen för EUs forskningsprogram ”Horizon 2020” – en del av EU-kommissionens flaggskeppsinitiativ *Innovationsunionen*, som strävar efter att stärka innovationstakten inom olika branscher genom forskning – något som idag i stort sett är omöjligt när det gäller handelsforskning. Detta skulle tillföra ytterligare resurser till handelsforskningen.

Viktiga åtgärder

1. Att de statliga forskningsstiftelsernas och forskningsmyndigheternas utlysningar och forskningssatsningar i högre grad tillgodoser handelns specifika förutsättningar och behov.
2. Att handels- och tjänstenäringen görs till en viktig fråga inom RISE.
3. Att staten i samverkan med branschen investerar i en nationell forskarskola med inriktning på handel.
4. Att Sverige, genom statliga insatser och i samverkan med branschen, blir ett föregångsland för innovation och excellent forskning inom handel.

En prioriterad satsning på handelsforskning kommer att spela en avgörande roll för handelns möjligheter att hitta lösningar på de utmaningar som har identifierats. En grundläggande utgångspunkt är att forskning ska komma till användning och nytta. För att lyckas krävs att staten beaktar handelsnäringens särskilda förutsättningar och utmaningar när det handlar om forskning. De föreslagna åtgärderna i detta inspel kan väsentligt förbättra möjligheterna till ett bättre och mer hållbart samhälle samt öka konkurrenskraften hos en näring som hela Sverige är beroende av.

---

⁴ European Commission (2013). *Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. Setting up a European Retail Action Plan*. Brussels, 31.1.2013. COM(2013) 36 final.

